

Mistä Luotolahden Heikkilät tulivat?

Pentti Heikkisen pyydettyä allekirjoittaneelta artikkelia Luotolahden Heikkisten alkuperästä perustelen seuraavassa päätelmäni, että Luotolahden Heikki ja Lauri Hemminginpojat ovat Taipalsaareen (nykyisen Lemin) Uiminiemen talollisen, lautamies Heikki Heikinpoika Nikusen poikia.

1. Tutkimuksen lähtöasetelma

Työtä vaikeutti olennaisesti kirkonkirjojen ja tuomiokirjojen puute tutkittavalta ajalta. Sekaannusta aiheutui myös virheellisistä henkikirjamerkinnoista. Esa Kuukan¹ mukaan Luotolahti 8:ssa oli samalla patronyymillä esiintyviä isäntiä seuraavasti:

1723-1728 *Heikki Hemminginpoika*
1730-1744 *Klaus Hemminginpoika* pso N. N. 1730-1739
1745-1749 *Lauri Hemminginpoika*

Heikkilä-Heikkisen sukukirjan ensimmäisessä painoksessa² suvun kantaisäksi on otettu Hemming Heikkilä, jonka mainitaan olevan "toistaiseksi tuntemattomaksi jäänyt henkilö". Pysin seuraavassa selvittämään sukukirjassa nimellä hänen syntyperäänsä ja täydentämään eräin osin ensimmäisen sukukirjan tietoja.

Henkikirjojen³ mukaan veljeksiä olisi siis ollut kolme: Heikki, Klaus ja Lauri Hemminginpoika. Klausiin liittyy kuitenkin eräitä epäselvyyksiä, joita on syytä pohtia tarkemmin. Ensimmäinen liittyy hänen katoamiseensa vuoden 1744 jälkeen. Jos hän olisi tuolloin kuollut, odottaisi, että hänen jälkeensä olisi tehty perunkirja, kuten hänen oletettavien veljiensä Heikin ja Laurin jälkeen tehtiin. Merkittävää on myös, että Klausilta ei jäänyt asiakirjoihin merkintää leskestä eikä lapsista, vaikka hänellä henkikirjan mukaan oli vaimo. Ketään sopivaa Luotolahden Heikkilässä kuollutta leskeä ei 1700-luvun lopun säilyneistä haudattujen luetteloista löydy. Jos taas Klaus olisi kuollut vuoden 1744 tienoilla, hänen leskensä olisi pitänyt näkyä miesvainajan paikalla henkikirjassa.

Seuraava Lauri Hemminginpojan perukirjan⁴ johdanto-osa antaa lisätietoa hänen perhesuhteistaan:

År 1772 den 23 Februari förrättades behörig uppteckning efter Bonden Lars Henningsson (!) Heickilä ifrⁿ Luotolax by och Suomenniemi Kapell, hwilken för 7 åhr sedan död blifwit och efter sig lemnat Änkan Lisa Eliasdatter med Barnen sönerne Lars 21 åhr, Elias 18 åhr och Johan 11 åhrs gl. samt döttrarne Maria gift med Påhl Hujanen, närwarande; Lisa 14 åhrs gammal.

Den af^{ne} har först warit gift med Carin Kifwistö som redan öfwer 30 åhr sedan död blifwit och efter sig lemnat ett gässe barn Påhl som 11 åhr gl. för fadren dödt ...

23. helmikuuta vuonna 1772 toimitettiin asianmukainen perunkirjoitus Luotolahden kylästä ja Suomenniemen kappelista olevan talollisen Lauri Hemminginpoika Heikkilän jälkeen, joka oli kuollut 7 vuotta sitten jättäen jälkeensä lesken Liisa Eliaantytären sekä lapset, pojat Laurin 21 v., Eliaan 18 v. ja Juhanan 11 v. sekä tyttäret Marian, joka on naimisissa Paavo Hujasen kanssa ja Liisan, 14 v. vanha. Vainaja on aikaisemmin ollut naimisissa Kaisa Kivistön kanssa, joka on kuollut jo yli 30 vuotta sitten jättäen jälkeensä poikalapsen nimeltä Paavo, joka on kuollut 11 vuotta ennen isäänsä...

(Käännös H. S.)

Merkillistä on myös, että Klausilta ei jäänyt asiakirjoihin merkintää leskestä eikä lapsista, vaikka hänellä henkikirjan mukaan oli vaimo. Ketään sopivaa Luotolahden Heikkilässä kuollutta leskeä ei 1700-luvun lopun säilyneistä haudattujen luetteloista löydy. Jos taas Klaus olisi kuollut vuoden 1744 tienoilla, hänen leskensä olisi pitänyt näkyä miesvainajan paikalla henkikirjassa.

Vuosina jolloin Klaus näkyy henkikirjassa, Lauri Hemminginpoikaa ei ole merkitty. Miksi? Lopuksi itse nimi Klaus (henkikirjassa *Clas* tai *Claes*). Miksi talollinen olisi antanut lapselleen tällaisen alueella harvinaisen nimen, jota suvussa ei myöhemmin käytetty?

Jos verrataan Lauri Hemminginpojan tietoja meillä Klaus Hemminginpojasta oleviin, niissä huomataan mielenkiintoisia yhtäläisyyksiä. Klaus Hemminginpoika on isäntänä ennen vuotta 1745, jona aikana Lauria ei kertaakaan mainita. Vuodesta 1745 alkaen, jolloin Lauri mainitaan kuulutetuksi⁵ Liisa Eliaantytären kanssa, Klausia ei mainita kertaakaan. Klaus esiintyy henkikirjassa vv. 1730-1739 maininnalla mh (vaimoineen). Tämän jälkeen merkintä mh puuttuu, mikä tarkoittaa, että Klaus oli tällöin leski. Laurin perukirjasta tiedämme hänen olleen aikaisemmin naimisissa Kaisa Kivistön kanssa, joka oli perukirjan mukaan kuollut ennen vuotta 1742, josta lähtien viimeistään Lauri ollut leski.

Klaus ja Lauri eivät koskaan esiinny yhdessä samassa asiakirjassa, mikä vääjäämättömästi todistaisi heidän olleen eri henkilöt. Klausilta ei myöskään tiedetä jääneen lapsia, vaikka henkikirja osoittaa hänen olleen naimisissa vv. 1730-1739. Jos oletamme Klausin kuolleen vuonna 1744, merkillistä on, että Klausin leskestä ei ole mitään tietoa. Tämä sopii hyvin yhteen sen kanssa, että Laurin 1. vaimo Kaisa Kivistö kuoli miehensä perunkirjan⁴ tiedon mukaan 'yli 30 vuotta sitten' laskettuna vuodesta 1772. Ehkä kaikkein tärkein peruste Klausin olemassaolon epäilylle on, että tämännimisen henkilön tai hänen vaimonsa jälkeen ei ole olemassa perukirjaa, kun taas perukirjat on tehty sekä Heikki että Lauri Hemminginpojan jälkeen.

Luontevin selitys oudoille merkinnöille ja odotettujen merkintöjen puuttumiselle on, että kyse on itse asiassa siitä, että *merkintä Klaus on virheellinen*. Syynä voi olla, että kirjuri on kuullut väärin nimen Lars (äännettynä Laars) Klausiksi (äännettynä Klaas). Virhe on korjattu Laurin mennessä leskenä naimisiin vuonna 1745. Edellä mainitut seikat huomioon ottaen todennäköisyys, että Klaus Hemminginpoika olisi eri henkilö kuin Lauri Hemminginpoika, on hyvin pieni, paljon pienempi kuin mahdollisuus, että kirjuri olisi erehtynyt ja kirjannut Laurin vahingossa nimellä Klaus.

Eräs tuomiokirjamaininta⁶ tukee vielä vahvasti tulkintaa, että veljeksiä oli vain kaksi:

§ 139

Genom deras antagne, och inför Rätta godkände Ombud, Hof Rätts Auskultanten Herr C: Fr: Schollman, anförde B^{de} David och Michel Urbanssöner Heikilä, från Luotolax, att deras Faderfaders Fader Bonden Henric Heikilä, (marginaalissa seuraavalla tavalla riveiksi jaettu lisäys):

*hvilken i lifs
tiden innehaft
Heikilä Krono
Hⁿ i berörde 1/2
Luotolax by
vid dess för mer
än 60 år sedan
inträffade död
hade lemnat efter sig trenne söner, nemligen Urban, Henric och Thomas...*

Luotolahdelta olevat talolliset Taavetti ja Mikko Urponpoika Heikkilä esittivät ottamansa ja oikeuden hyväksymän asiamiehen, hovioikeuden auskultantti C. Fr. Schollmanin kautta, että heidän isoisänsä isä, talollinen Heikki Heikkilä (marginaalissa: joka kuollessaan 60 vuotta sitten oli hallinnut puolta mainitussa Luotolahden kylässä olevasta kruununtilasta) ja jolta oli jäänyt kolme

poikaa, nimittäin Urpo, Heikki ja Tuomas, joista keskimäinen eli Heikki Heikinpoika Heikkilä oli 60 vuotta sitten muuttanut samassa kylässä olevalle Kuukan tilalle (marginaalissa: ja saanut hänelle tulevan osan isänsä pesästä), mutta vanhempi eli Urpo Heikinpoika Heikkilä... (Käännös ja lihavointi H. S.).

Näyttää ilmeiseltä, että tehdessään kiireessä marginaaliin yllä olevan lisäyksen (ks. ruotsinkielinen teksti) kirjuri on aluksi toisen rivin lopusta tai kolmannen alusta unohtanut murtoluvun 1/2, joka viittaa kruunutilan puolikkaaseen, ja lisännyt sen neljännen rivin loppuun, mihin se ei kuulu. Kirjurin tarkoitus oli siis mainita valittajien isäisänisän Heikki (Hemminginpoika, lis. H. S.) Heikkilän omistaneen puolet Heikkilän kruunutilasta. Toisen puolen omisti tietenkin hänen veljensä Lauri. Jos veljeksiä olisi ollut kolme, Heikki, Klaus ja Lauri Hemminginpojat, kunkin osalle olisi jäänyt vain yksi k o l m a s o s a.

Yllä oleva tuomiokirjaote on tärkeä myös siksi, että se hyvin yksiselitteisesti osoittaa vääräksi joskus esitetyn ajatuksen, että Heikki Heikinpoika Kuukka ei olisi Heikki Hemminginpoika Heikkilän poika, vaan kotoisin Lemiltä. Suvun perimätieto on kuitenkin oikeassa siinä, että isä Heikki Hemminginpoika kuten Lauri-veljensäkin oli kotoisin Taipalsaaren Uiminniemestä, joka taas nykyisin kuuluu Lemiin.

Itse asiassa vahva todiste Heikki Heikinpoika Kuukan sukuun kuulumisesta on hänen isänsä Heikki Hemminginpoika Heikkilän perukirjan (1770) maininta poika Heikistä, joka "*on jo kahdeksan vuotta sitten eronnut tästä pesästä*". Tuomiokirjaote sanoo asian kuitenkin selvemmin.

Palataksemme takaisin henkikirjan Klaus Hemminginpoikaan, pitäisi meillä hänen todellisen olemassaolonsa uskomiseksi olla hyvä selitys sille, minne Klaus katoaa ilman, että hänen jälkeensä olisi tehty perukirjaa. Täytyisi myös voida selittää, missä Klaus eli ennen Luotolahdelle ilmaantumistaan. Asiakirjat eivät anna tällaisen henkilölle olemassaololle mitään vahvistusta ennen hänen ilmestymistään Luotolahdelle. Se, että Klaus esiintyy muissakin kuin henkikirjalähteissä, johtuu taas siitä, että virheellinen henkikirjamerkintä on siirtynyt muihin asiakirjoihin, joiden tiedot pohjautuvat henkikirjaan.

Luotolahdelle on siis hyvin todennäköisesti siirtynyt vain kaksi veljestä: Lauri ja Heikki Hemminginpojat. Kumpikin on kuollut ennen vuotta 1772, josta lähtien Suomenniemen rippi- ja historiakirjoja on tallella. Perunkirja-aineiston^{4,7} avulla päästään hivenen kauemmaksi menneisyyteen kuin kirkollisen materiaalin avulla. Niiden avulla saadaan myös tarkentavaa tietoa Heikki ja Lauri Hemminginpojista, joilla oli seuraavat perheet:

<i>Heikki Hemminginpoika</i> <i>Kaisa Urpontytär</i> Lapsia	<i>Lauri Hemminginpoika</i> 1. vaimo <i>Kaisa Kivistö</i> Lapsi: <i>Paavo</i> 2. vaimo: <i>Liisa Eliaantytär</i> Lapsia
---	---

Mahdolliselta lähtöalueelta Lappeen kihlakunnasta ei kuitenkaan löydy tarkalleen tämännimisiä veljeksiä. Jäljelle jää mahdollisuus, että veljesten patronyymi on aiemmin kirjattu hiukan toisessa muodossa. Itse asiassa samalla alueella on olemassa esimerkki patronyymien *Henriksson* ja *Hemmingsson* käytöstä tarkoittamaan samaa henkilöä. Vuoden 1690 Savitaipaleen henkikirjassa⁹ mainitaan Susivuoren kylässä *Sigfred Hemmingsson* mh, samoin vuonna 1692⁷ *Sigr. Hämingsson*. Vuonna 1700 samalla kohtaa on merkintä *Sigfr. Hendrichz ho, S. Mats Sigfreds m ho*. Nimeä *Sigfred Hemmingsson* ei enää mainita, joten hän oli ilmeisesti kuollut.

Henkikirja-aineiston avulla on mahdollista täydentää myös Heikki Hemminginpojan tietoja. Vuonna 1723 hänet mainitaan Luotolahdella yksin ja seuraavana vuonna merkinnällä *mh* (vaimoineen). Heikin perukirjasta käy ilmi vaimon nimi *Kaisa Urpontytär*.

2. Mistä veljekset Lauri ja Heikki Hemminginpoika olivat kotoisin?

Kun veljekset ilmestyvät Luotolahdelle 1720-luvun alussa ja tiedetään heidän kuolleen Lauri v. 1765 ja Heikin vuonna 1769, voidaan olettaa heidän kuolleen vähintään 70 ikäisenä. Tällöin on hyvä mahdollisuus siihen, että he olisivat v. 1713 olleet jo 15 vuotta täyttäneitä ja siis löydettävissä henkikirjasta. Kun heitä tai ketään heidän isäkseen sopivaa ole löydettävissä Luotolahdella vuonna 1713, jää päätelmäksi, että veljekset ovat muuttaneet muualta.

Käymällä läpi Savitaipaleen ja lähiseudun henkikirjoja³ löydetään Taipalsaaren Uiminiemeltä Heikki Heikinpoika Nikunen, jolla on henkikirjassa mainittu poika Heikki. Lauri-nimistä poikaa ei henkikirjasta löydy, mikä todennäköisesti johtuu siitä, että Lauri ei nuorempaan vielä ollut ehtinyt henkikirjoitukseen vuonna 1712, jolloin kirjasarja isonvihan takia katkeaa. Seuraavassa asetelmassa vertaillaan kummankin mainitun veljesparin esiintymistä Taipalsaaren ja Suomenniemen henkikirjoissa. Keskimmaisessa sarakkeessa on maininnat Heikki Heikinpojasta ja hänen samannimisestä isästään **Taipalsaaren Uiminiemellä** ja oikeanpuolisessa Heikki Hemminginpojasta **Suomenniemen Luotolahdella**.

1705	Hindrich Hendersson mh d: Petter Matsson	Hemminginpoikia ei mainita Luotolahdella
1706	Hendrich Hendersson mh Son Hindrich	Kuten yllä
1708	Hindrich Hendersson mh Son Hindrich Hendersson	Kuten yllä
1711	Hendrich Hendrichson mh Son Hindrich	Kuten yllä
1712	Hendrick Hendersson mh Son Hindrich med hust	Kuten yllä
1713-1721	Ei henkikirjoja	Ei henkikirjoja
1722	Hind: Henderssons Encka Son Hindrich M: hust:	Hemminginpoikia ei mainita Luotolahdella
1723		Hind: Hemmingzson bl. Anders Larsson med h.
1724	Ei mainita kumpaakaan veljestä	Hendrich Hemingson med h:

Lauri Heikinpoika Nikusta ei näytä löytyvän Taipalsaaren Uiminiemen henkikirjoista, mutta hän lienee sama kuin Lappeen vuoden 1711 alennusluettelossa¹⁰ Uiminiemellä mainittu 1/12 veron haltija Lauri Heikinpoika.

Veljesten sukunimi muuttuu Suomenniemelle tullessa Nikusesta Heikkiläksi. Uuden nimen synty on hyvin perusteltavissa. Vuoden 1723 Lappeen viljelykseen otettujen autiutilojen luettelo¹¹ (Optagne Hemman af Öde i Lappwäsi Anno 1723) mukaan Heikki Hemminginpoika tuli Risto Matinpojan autiutilalle todennäköisesti vuonna 1722. Luettelosta puuttuu hänen nimensä kohdalta vuosiluku, mutta sekä edeltävän että seuraavan nimen kohdalla on vuosiluku 1722, joten todennäköisesti pois jäänyt vuosi on sama. Tiedämme¹², että vuonna 1687 Esko Matinpoika Heikkinen ja hänen veljensä Lauri ottivat Luotolahdella viljelykseen Lauri Ilkosen aution suuruudeltaan 1/24 veroa ja Olli Tuomaanpojan 1/8 veron suuruisen aution samasta kylästä. Vuoden 1705 autioluettelossa¹³ mainitaan Risto ja Esko Matinpojan 1/8 veron autio. Mainittu Esko Matinpoika on ilmeisesti sama kuin vuonna 1687 samassa kylässä mainittu Esko Matinpoika Heikkinen, koska kylässä ei ole muita Esko Matinpoikia, jossa tapauksessa eri sukunimi olisi mainittu. Siis myös 1705 mainittu Esko Matinpoika oli sukunimeltään Heikkinen. Heikki

Hemminginpoika tuli 1722 Risto Matinpojan (Heikkinen, lisäys H.S.) autiolle ja sai uuden sukunimen edeltäjänsä hallitseman Heikkilän tilan mukaan.

Heikki Särkkä

Lähdeviitteet

¹Kuukka, Esa: 1995: Suomenniemen Luotolahden Heikkiset ja Kuukat. 27.10.1995. Moniste.

²Heikkinen, Pentti 2000: *Heikkilä-Heikkinen. Suomenniemeltä lähtöisin olevan Heikkilä-Heikkinen suvun sukukirja*. AGO Oy.

³MMA: MMA: Lappeen kihlakunnan henkikirjat 1705-1712, 1722-1745.

⁴MMA: Lappeen khlk:n perukirjat.Lauri Hemminginpoika Heikkilän perukirja 23. helmik. 1772.

⁵Särkkä, Heikki 2007: Savitaipaleen Chartae Sigillatae -luettelot vuosilta 1733–39, 1744–50, 1752–53 ja 1755. *Genos* 78(1):14

⁶Leningradin piirin valtiollinen arkisto Viipurissa (LOGAV): Savitaipaleen ja Suomenniemen syyskäräjät 26. lokakuuta 1830.

⁷MMA: Lappeen khlk:n perukirjat. Heikki Hemminginpoika Heikkilän 17. syyskuuta 1770.

⁸MMA: Suomenniemi 1690 syyskäräjät 26. lokakuuta 1830 alkaen.

⁹MMA: Lappeen kihlakunnan henkikirjat 1690, 1692, 1700.

¹⁰Förmedlings Längd uthi Lapwäsi Häradh Pro Anno 1711. Taipalsari Sochn. Folio 1240.

¹¹MMA: Viipurin läänintilit 1723. Optagne Hemman af Öde i Lappwäsi Anno 1723.

¹²MMA: Viipurin läänintilit 1705.

¹³MMA: Savitaipaleen ja Taipalsaaren syyskäräjät 7–9 syyskuuta 1687.